

Facebook

Fabrica de narcisism

Teodor Baconschi s-a născut în 1963, la București. După un doctorat în antropologie religioasă și istorie comparată a religiilor la Universitatea Paris-Sorbonne (Paris IV, 1995), a urmat studii post-doctorale la New Europe College (București, 1996). A fost director al Editurii Anastasia (1995–1996), apoi redactor-șef în TVR (emisiunea *Viața spirituală*, 1997). În 1997 a intrat în diplomatie, fiind, pe rând, ambasador al României la Sfântul Scaun, Ordinul Militar Suveran de Malta și Republica San Marino (1997–2000); director general în Ministerul Afacerilor Externe (2001–2002); ambasador al României în Republica Portugheză (2002–2004); secretar de stat pentru afaceri globale (MAE, 2004–2006); consilier prezidențial (2006–2007); ambasador al României în Republica Franceză și Principatul de Monaco (2007–2009); ministru al afacerilor externe (2009–2012).

A fost distins cu Marea Cruce a Ordinului Pius IX (Vatican), Ordinul Sfintei Agatha (San Marino), Comandor Stella della solidarieta italiana, Cavaler al Ordinului de Merit (Portugalia), Comandor al Legiunii de Onoare (Franța), Cavaler al Ordinului Serviciu Credincios (România).

Publicații, sub semnătura de autor Teodor Baconsky: *Le rire des Pères. Essai sur le rire dans la patristique grecque*, Desclée de Brouwer, Paris, 1996 (*Râsul Patriarhilor*, Anastasia, 1996; Humanitas, 2008); *Iacob și îngerul*, Anastasia, 1996; *Ispita Binelui. Eseuri despre urbanitatea credinței*, Anastasia, 1997; *Turn înclinat. Fragmente de arheologie profetică*, Curtea Veche, 1999; *Roma caput mundi* (împreună cu Horia Bernea), Humanitas, 2000; *Pe ce lume trăim*, Editura Pro, 2004; *Insula Cetății. Jurnal parizian*, Curtea Veche, 2005. *Despre necunoscut*, Humanitas, 2007; *III incursiuni în Cotidianul românesc* (ilustrații de Devis Grebu), Curtea Veche, 2009; *Bisericile de lemn din Maramureș* (album UNESCO), 2010. Sub semnătura Teodor Baconschi: *Creștinism și democrație*, Curtea Veche, 2011; *Legătura de chei. Mărturii diplomatice* (în dialog cu Armand Goșu), Curtea Veche, 2013.

TEODOR BACONSI

Facebook

Fabrica de narcisism

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Corina Roncea

Tipărit la Proeditură și Tipografie

© HUMANITAS, 2015

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Baconschi, Teodor
Facebook: fabrica de narcisism / Teodor Baconschi. –
București: Humanitas, 2015
ISBN 978-973-50-4755-9
004.738.5:316.472.4

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Cuprins

o deschidere	7
el tema de nuestro tiempo	17
era celebrității	33
marea trâncăneală digitală	43
omul nou 2.0	49
agora digitală	62
false identități	69
fragmentarea discursului	76
drumul spre interjecție	86
iluzia autorității	97
este FB o nouă societate politică?	102
generația Facebook	113
alfabetizarea informatică	119
nou mod de transmitere a cunoașterii	122
în pielea goală	129
omenirea deconectată	134
distanțarea sceptică	137
etica autolimitării	147
reasmurarea civilizației occidentale	160

o deschidere

Tematica lui *homo religiosus* și *homo symbolicus* e permanentă în gândirea rostului uman. Aceste două ipostaze conferă sens universului cunoscut – ca și celor necunoscute – indiferent de cultura, civilizația sau secolul în care ne-am născut. Evoluția tehnică, biografia individuală, gândirea, morala, creația, războiul și pacea – toate rămân produsele funcției simbolice prin care *homo sapiens* se vede „conectat“, după expresia lui Rudolf Otto, la *das Ganz-Andere*. Din zorii gândirii filozofice, nenumărate argumente pro și contra religiei au îmbogățit bibliotecile, suscitând tot atâtea polemici sau consensuri. Cadrul confruntării dintre Moise și Aaron rămâne însă nepuizabil: pendulăm între revelație și idolatrie, între Dumnezeuul cel Viu și chipurile cioplite. *Tertium non datur*. *Religio* – care, în etimologie cicero-niană, derivă din verbul „a lega“ – este cuvântul care ne definește optim condiția. Ne *legăm* unii de alții, în căutarea Altuia. *Religio* conotează insuficiența umană,

care se depășește printr-o conexiune salvatoare. Să ne amintim relația ambiguă dintre mâna divină și cea adamică în fresca sixtină a lui Michelangelo: indică ea un *contact posibil* sau o *desprindere*?

Scena nu descrie alungarea din grădina raiului, ci *facerea omului*: ea sugerează asemănarea divino-umană și vocația liberului-arbitru. Mă număr printre cei care consideră că secularizarea globală, cu toate intensitățile sale variabile, reprezintă maturizarea spirituală conținută în germenii revelației creștine. Ar fi o eroare de perspectivă, de percepție și de judecată să opunem creștinismului lumea „seculară” pe care el însuși a făcut-o posibilă. De la rătăcirile triburilor cananeene până la Karl Barth, ideea monoteistă se suprapune cu istoria libertății ca opțiune, revoltă și curiozitate de a rezolva enigma existenței pe infima noastră planetă, plasată la marginea unei galaxii aparent neînsemnate. Definind omul prin libertatea sa constitutivă, creștinismul a extins sfera religiosului în afara religiei instituționalizate. Era firesc și deci inevitabil ca omul european, format în cultura creștină, să cucerească noi teritorii (fizice, mentale, imaginare) *în numele libertății*. Această expansiune s-a produs printr-o permanentă dialectică de sacralizare și desacralizare. Ambele momente exprimă însă același fapt: o sacralitate dinamică, axată pe definiții mobile. Asumând această mobilitate, omul european s-a convins (primul) că, spre deosebire de toate celelalte specii, nu se poate perpetua decât prin acomodare continuă la potențialitățile inteligenței. Grație creierului

uman – pe care neuro-științele ni-l dezvăluie ca imens continent abia explorat – suntem condamnați să creăm *partitura virtuală* a propriei supraviețuiri. Cunoașterea graduală, gaj al *principiului antropic*, face parte din programul nostru genetic.

Bătăliile revoluționare, anticlericale, progresiste, pozitivistice, scientiste, nihiliste sau agnostice specifice ultimelor două secole au remodelat instituții, regimuri politice și mode intelectuale, însă doar la suprafața pasionată a vieții sociale occidentale. Ele nu *au înlocuit* perspectiva religioasă asupra lumii: s-au străduit s-o deplaseze, s-o resemantizeze, s-o confiște, s-o naturalizeze, fără a proba eventualitatea unei metafizici lipsite de transcendență. Până și ateismul militant, ca opțiune liberă, are un panteon de eroi care – de la Democrit, până la Bertrand Russel și Richard Dawkins – le inspirează adeptilor cultul Științei chemate să rupă lanțurile „obscurantismului“. Prețul acestor experimente a fost ridicat, așa cum reiese din posteritatea teologico-politică a lui Nietzsche, gânditorul care a propovăduit – în registru antiplatonice – „răsturnarea valorilor“, critica raționalismului liberal și tentativa de a reinventa o cultură tragică în afara religiei. Insul modern, deghizat în Supraom, a „compensat“ emanciparea sa poliedrică prin creșterea violenței intraspecifice. A ajuns, prin genocid, crimă de masă, represiune, distopii totalitare, înarmare nucleară și maltratare a ecosistemelor, la un pas de propria extincție. Dumnezeu monoteist a fost evacuat, însă politeismul valorilor secularizate a produs o

baie de sânge inutil: sângele e „util“ numai în logica sacrificiului, iar creștinismul a introdus în lumea umană sacrificiul *nesângeros*. Ca jertfă deopotrivă sublimată și reală, Euharistia marchează cea mai profundă transformare din istoria culturală a omului. Din compasiune față de tribulațiile libertății, nu voi cădea în ispita de a vedea masacrele industriale ale ultimului secol drept o pedeapsă divină, ca urmare a înstrăinării voluntare dintre om și Creatorul său. Maleficiile și beneficiile epocii moderne culeg, în egală măsură, fructele libertății magnificate faustic. Omul „recent“, ieșit din faza copilăriei spirituale, a descoperit forțe creative de o uranică amplitudine și profunzime. Plictisit sau iritat de optimismul redemptor al *Divinei comedii*, el a încercat să compună o *Divină tragedie*. Reversul acestei detonări existențiale a fost însă infernal. Presupun că putem încă

regăsi echilibrul dintre bine și rău, dincolo de limitele, insurmontabile, ale naturii noastre muritoare. După grandioasele noastre rătăcirii, nu e târziu pentru o teologie a reconcilierii. În fond, a ne depăși la nesfârșit înseamnă a căuta împăcarea cu Alteritatea, sub toate formele sale. Pentru Occident, civilizația nu poate fi concepută în afara Narațiunii evanghelice, fie aceasta asumată, negată, hibridată sincretic sau rescrisă apocrif. Dacă îndepărtăm variațiunile stilistice și travestiurile ideologice ale mileniilor așezate sub semnul revelației creștine, ne întoarcem la adevărul cel mai des reiterat în vremea patristică: „Dumnezeu S-a făcut om, pentru ca omul să se îndumnezeiască.“ Nu e un adevăr științific, demonstrabil experimental, dar e adevărul de credință grație căruia au căpătat corp toate valorile noastre definitorii. Fără această „scară a lui Iacob“, raționalismul nostru modern – redus la cantitate și senzualism – unește în jos specia umană și o conduce nu spre mântuire, adică spre supra-individual și supra-sensibil, ci spre vulgaritate animalică și respectiv spre abator.

Am observat că revoluția IT&C (cel mai de seamă fapt de la cumpăna veacurilor 20 și 21) nu face obiectul prea multor interpretări antropologice. S-au scris tangențial studii culturale, dar mai ales analize sociologice și statistice. Există, firește, catedre și o literatură consacrate legăturii dintre tehnologie și dezvoltare, pe linia ciclurilor economice lungi și a conceptului de „distrugere creatoare“ lansat de Joseph Schumpeter. Impactul tehnologiei asupra dezvoltării umane (educație, sisteme

de sănătate, comunicații, întreprinderi, piețe, inovație) a devenit de mult un loc comun. Profetiile schumpeteriene despre rolul social-democrației moderne în limitarea spiritului antreprenorial – care determină *autosubminarea* capitalismului – s-au confirmat inclusiv prin reducerea democrațiilor moderne la o competiție a liderilor pentru impunerea propriei agende. Doar filozofia culturii este încă datoare cu analize care să surprindă era media prin grila *funcției simbolice*. Dezbaterea rămâne, din acest unghi, prea mult tributară politicii. Gânditorii care merg nostalgic pe urma unui *Ancien Régime* bucolic, se ocupă de *lifestyle*, inventariază „dau-nele“, persiflează derivatele post-modernității sau coboară în tranșeele vechilor bătălii ideologice răsuflete. Dacă fiind rezistența clișeului potrivit căruia stânga intelectuală are monopolul discursiv asupra „progresului“, *New Media* nu prea și-au găsit critici (și, de ce nu, apărători) în tabăra dreptei intelectuale conservatoare. Contest această hartă: de ce n-ar exista o gândire egal deschisă spre trecut și viitor? Este viitorul altceva decât noua față a trecutului? Deși mă tem că o evoluție prea accelerată a prezentului poate distruge trecutul – și deci viitorul – folosesc toate noile mijloace de comunicare fără nici o prejudecată antimodernă, ba chiar cu entuziasm. Nu-mi doresc o lume fără antibiotice și nu-mi propun să reduc poluarea prin cursuri de echitație. Admit avantajele progresului tehnic, fără să plec de la premisa că „înainte era mai bine“. Sunt încântat să-mi plătesc facturile online, să-mi rezerv bilete de avion sau

o cameră de hotel de pe telefonul mobil și să dau crezare GPS-ului atunci când îmi semnalează cel mai apropiat restaurant Sushi. Mi se pare neonest să pictăm tablouri care opun, în serii dihotomice, avionul și șaretă, tableta iPad și abacul, medicina naturistă și citostaticile. A decanta hipermodernitatea, a o interpreta cu convingerea că „eternul uman“ nu e doar o formulă înseamnă a-ți respecta raționalitatea obținută prin experiența *tuturor generațiilor umane*. Prin urmare, tot ce fac este să mă întreb „ce se pierde atunci când se câștigă ceva“...

Rămân de asemenea la convingerea că progresul tehnic nu ameliorează *etic* ființa umană, expunând-o, în schimb, la o multitudine de excese care merită să fie moderate reflexiv. La nivelul tradiției creștine, idealul etic este *sfințenia*. Nu văd nici o diferență morală între Nero și Hitler. Dacă primul ar fi avut mijloacele celui de-al doilea, ar fi incendiat Roma cu rachete VI. Mi-e imposibil, pe de altă parte, să cred că sfințenia lui Ioan Hrisostom e mai mică (sau mai mare) decât aceea a lui Siluan Athonitul, canonizat în secolul 20. Omul se poate depăși etic (așa cum poate eșua) în toate epocile. Oricât am trăi „supt vremi“, traseul nostru psihic – dâra pe care o lăsăm în univers – rămâne o ispravă personală, nu colectivă. Așa cum existaseră „drepti“ în aria vechi-testamentară (pe care Hristos înviaț îi eliberează din *sheol*), putem accepta că există genii morale în tradițiile spirituale necreștine. *Personalizarea binelui* e singura realitate care neutralizează progresul tehnic: nu îl condamnă, dar nici nu-l supraestimează.